

BÁN IMRE KÖSZÖNTÉSE

„Tulajdonképpen mindenütt dolgozott, mindenütt helytállt, ahol kellett. Irodalomtörténész-munkáját a közösség, a társadalom, a nemzet szolgálataként fogta fel”, – írta Klaniczay Tibor ezelőtt éppen tíz esztendeje Bán Imre 70. születésnapjára a *Studia Litteraria* akkor megjelent ünnepi számában, majd így folytatta köszöntőjét: „Ennek bizonyára ára volt, talán nemegyszer kellett félretennie ... legkedvesebb terveit.” Az emeritált professzoról 80. születésnapján megemlékezve, önként vetődik fel a kérdés: mit hozott Bán Imre munkásságával az utóbbi tíz esztendő, amikor az oktatás gondjait letéve, de más kötelességeit el nem hanyagolva, nyilván szabadabban, inkább kedvére dolgozhatott.

Megadatott neki, hogy „Eszmék és stílusok” címmel, 1976-os évszámmal megjelenni lássa válogatott tanulmányainak gyűjteményét, s ebben a nyilvánosság előtt vessen számot addigi életművével. „Magyar és világirodalmi dolgozatok egyaránt szerepelnek e kötetben, s remélni merem, hogy az olvasó valamennyiükben megtalálja az összehasonlító szempontot. Eszme- és stílustörténeti írások mellett néhány, a magyar irodalomelmélet múltjával foglalkozó is szerepel.” Mindössze e két rövid mondat az, ami az akkori nevezetes alkalmat tudva valóban számvetésnek mondható, de benne csupán egyetlen filológusi tartózkodással megfogalmazott személyes kifejezés található, a „remélni merem”. Azt hiszem azonban, hogy az idézett két mondatban foglalt szempontok szerint világosan tagolni lehet Bán Imre életművének immár kiadott bibliográfiáját, s rendezni azt is, amit azóta alkotott.

A „világirodalmi dolgozatokon” távolabbi, életrajzi összefüggésben az érthető, hogy az egykori Eötvös-collegista és párizsi ösztöndíjas pályája során soha nem felejtette el romanista indíttatását, ami akkoriban – legalábbis a jobbknál – a francia nyelv ismerete mellett együtt járt az olaszéval és jobbra a spanyoléval is. Innen a régi hagyományokon kifejlődő, de már modern „összehasonlító szempont”, melynek felfedezését Bán Imre joggal remélni merte. Mert a kiváló tudós munkásságának valóban csak egyik része a XVII. századi magyar, főleg református írókról írott könyv és cikkek sora, s a prédikátorok legnagyobbbrészt holland, angol és német kapcsolatainak korábban soha nem látott alaposágú feltárása: mindezeket a román nyelvek alapját képző latin közvetítette számára, amelynek közegében pályája kezdetétől otthonosan mozgott – ugyanide tartozik, amúgy háttérként, a kor francia irodalmának, Descartes századának ismerete. Éppen a nemzetközileg érté-

kesíthető tudás és a soha nem lankadó érdeklődés tette lehetővé, hogy Bán Imre kiemelkedő szerepet játsszon a magyar komparatiztika megújulásának évtizedeiben, főleg francia és olasz vonatkozású előadásával, cikkeivel, nem utolsósorban pedig külföldi könyvek szakszerű ismertetésével.

Az *Eszmék- és stílusok*ban szembe tűnik a korstílusokkal foglalkozó tanulmányok sora. Már tíz évvel ezelőtt tudott volt, hogy Bán Imre a nagy irodalmi korszakok irodalomelmélete (poétikai és retorikai) alapján ítélte a történeti jelenségekről. Azóta a hazai és a nemzetközi kutatás igazolta, sőt növelte módszerének korszerűségét: valóban úgy állunk manapság, hogy alig van modernebb vállalkozás, mint a stílusok és eszmék megközelítése társadalmi összefüggésben és lehetőleg olyan anyag segítségével, amelyet észre sem vett vagy mélységesen lenézett a korábbi kutatás. Ami a magyar irodalmi gondolkodást mélyen átható tankönyvek egy részének az ő tolla alól kikerült első feldolgozását illeti, nyugodtan állítható, hogy iskolát teremtett munkájával, s ma már az ízlés és a kritika történetében egyetlen lépést sem tehetünk alapvető cikkeinek és további kutatásra serkentő eredményeinek felhasználása nélkül.

Az sem hagyható szó nélkül, hogy kevés irodalomtudós foglalkozik egyforma hozzáértéssel a reneszánsz, a barokk és a klasszicizmus korával és e korszakok stílusával. Bán Imre éppen az irodalomelmélet alapos ismerete alapján tudhatta nagyon jól, hogy e három korszak három századát a humanista örökség illetve ennek alakváltozatai teszik egyneművé és egyszersmind áttekinthetővé; nemcsak nálunk persze, hanem az európai irodalmak mind-egyikében. Az összefüggések biztos ismeretében írhatott aztán a romantikáról vagy Adyról a „régimagyarság” összefüggésében.

Mi lehetett azonban az, amit „a közösség, a társadalom, a nemzet” szolgálata miatt „talán nemegyszer kellett félretennie”? Alighanem az, ami a széles érdeklődési kört valóban teljessé teszi: a középkor, és ebben is Dante. A nagy olaszról írott első tanulmányainak megjelenése óta jó húsz esztendő telt el, egyik legutóbbi terjedelmes tanulmánya ugyancsak róla szól (1983): jó lenne együtt látni s újakkal kiegészítve olvasni ezeket; annak bizonyosságképpen, hogy a most élő nemzedék, a XX. század második felének magyar kutatása is megtette a magáét Dante hazai megismertetésében és a Dante-filológiában.

Ha századokkal korábban élt tudósról írta az ember, egy mondata látán szinte biztosnak állítana egy nagyjából kész Dante-monográfiát: „Azokat az alapelveket szeretnők felvázolni, – írta 1981-ben, – amelyekkel egy napjaink magyar olvasójához szóló monográfiának számolnia kell, ha a több mint 700 éve született szellemóriást megértetni akarja.” Cikkeiben valóban megértetni akarta, mégpedig a középkor lenyűgözően alapos ismeretében:

Alanus ab Insulis és Johannes Saresberiensis épp úgy olvasmánya volt Dante-stúdiumai során, mint Étienne Gilson, E.R. Curtius és sok más neves kutató.

Az az őszinte nagybecsülés és szeretet, amit a 80 éves Bán Imre a szakmában, barátai és ismerősei körében nap mint nap tapasztalhat, erőt ad neki más munkái – pl. híres, tárgyilagos ismertetései – mellett, a nagy, egész nemzedékünk becsületét szolgáló Dante-monográfiára; még akkor is, ha közvetlen tanszéki utódát el kellett temetnie, és akkor is, ha – Horatius kifejezése szerint – a senectus olykor valóban „morosa” lehet. Bán Imre ezt írta egyik tanulmányában készülő Dante-monográfiájáról: „Ez lenne a feladatunk: ... értékeink e csekélyke virrasztásában, amely még hátra van.” A feladatot tisztán látó 80 éves Bán Imre előtt azzal tisztelgünk hozzá legméltozobban, ha azt kívánjuk, hogy tervezett munkáját „a közösség, a társadalom, a nemzet” szolgálatában és saját kedvére végezze el nekünk, az olykor talán elfáradó testben is fiatalosan élő szellem friss erejével.